

A nagy vita után

Az irodalomszemlélő, olvasó, író, kritikus és szerkesztő bizonyára nem is egyszer forgatta meg agyában ezekben a hetekben azt a gondolatot: felzabادلásunk óta kapott-e élő irodalmunk ekkora segítséget Pártunktól, mint ezen a őszön? Vajjon nem ez-e valójában a fordulatévünk, annak ellenére, hogy kongresszusunkat már korábban megtartottuk? Ami Révai elvtárs „Felelet“-bírálatától a vitazáró „Irodalmunk egyes kérdéseiről“ címen elmondott, kitünő összefoglalójáig elhangzott, sőt egyes, azóta is fel-felhangzó önkritikák, élő irodalmunk legnagyobb talajmozgásának tekinthetők. — Tévedés ne essék: mindnyájan tollforgatók mélyen hisszük, hogy senki sem akarja itt senki alól — kirántani a talajt; ellenkezőleg: azokat eszméltetni a helyes útra, akik folyton mozgó talajról beszélnek, valamint helyes mederbe terelni azokat, akik helytelen úton jártak. Pártunk szolt most hozzánk, mert úgy érezte, sokan eltévelyedőben vagyunk.

Hogy mégis talajmozgásról szólunk, az azért van, mert a kérdésfeltevés szélessége, a vita mélysége és élessége, becsületes egyenessége alapjaiban érintette irodalmunk életét, világnézeti sikon világította meg a legfontosabb kérdéseket.

Szükséges volt ez? Múlhatatlanul az. S a hatósugarában kisebb vidéki folyóirat — bár közvetlenül nem róla vagy íróiról szoltak is — meg kell, hogy találja azokat a szálakat, amelyek az övéi is, amelyekből tanulnia kell. S aki ezeket nem keresi, nem is hisz a szépirodalom hallatlanul nagy emberformáló erejében,

A felsorolt hibáktól természetesen nem volt mentes a Tiszatáj sem. Csak egyetlen példa arra, hogy a szerkesztőség felületesen dolgozott, még tekintélyelvekre is hallgatott, nem magát a művet vizsgálta. Németh Ferenc nemrég költözött Budapestre. Senki sem vonja kétségbe, hogy tehetséges költő, A Tiszatáj 1952. évi 3. (őszi) száma nyomban közölte is két versét. Most újraolvasva mindnyájan világosan látjuk, hogy közlésük elhibázott volt. A „Vizióban“-ban pesszimizmus rémisztget. A költő a háború és a halál közé egyenlőségjelet tesz, elfeledkezik arról, hogy *egyén* halálát mindkét táborban jelentheti ugyan a háború, de elpusztulni az esetleges 3. háborúban az *imperializmus* fog, a *szocializmus* pedig csak győzhet. Életre serkenteni halálkongatással nem lehet, s aki reszket a háború gondolatától, az gyengíti a szocializmus „rohambrigádját“. (Milyen természetesen jut az ember eszébe a nagyszerű szovjet Alexandr Beck regényének Momys Uli Baurdzsánja, a kazah főhadnagy, aki bátorságra neveli zászlóalját. Öld meg az ellenséget, mielőtt az megölne téged!... Szereted a családodat, falodat, hazádat? Akkor ne félj az ellenségtől, hanem ronts neki! — Milyen igaz szavak!) — A tetejében homályos is a vers, akár a másik, a „Gúnydal egy magányos lovasnak“ című, s ugyanakkor mindkettő szinte kábítóan és csábítóan jó formaeszközökkel megírt. A második vers — bárhogy védi is a költő — félreérthető. A lovast akarja kigúnyolni, aki egyedül kószál, s egyedül megy — hite szerint — a jó felé. A messze ormon tűz gyúl, de ez nem kell neki, hisz „Ha ők gyujtották énnekem — nem kell e tűz az ormon!“ Ez a lovas, nyilvánvalóan a polgári világ csontváza, aki még itt zörög köztünk magányosan. A szatira szükséges fegyver a kezünkben, ha jól forgatjuk. De ki ne vonná kétségbe, hogy itt jól forgattuk? Nem lehet tudatos, mert akkor ellenséges is volna, de egy kicsit ott van Németh Ferenc is a vers mélyén. Erre utal az elsőszemélyű forma, holott a cím után nem itt várná az olvasó. Ebből következik részben az ellenségnek — a magányos lovasnak — tökéletesen belülről való, mélyen átélt ábrázolása, ami talán lehetséges, de veszélyes út (lásd Déry Felelet II.-jét, ahol a pozitív és negatív hősökben egyaránt „benne van“ az író). Mi mutat arra, hogy Németh gúnyolni akarta az ellenséget? Egyedül a cím. De ez így kevés a serpenyőben. Mert mi lesz, ha a címet megváltoztatom vagy elhall-

gatom?! S mi biztosít afelől, hogy a cím itt nem lehetne megtévesztés? Elhisszük, hogy nem az. De lehetne! — De feltehetjük, hogy a lovas nem is politikai ellenség az író képzeletében, hanem mondjuk köztünk járó polgári költő. Jobb-e így a vers? Jobb lett-e ettől? — Ekkora hát a költő felelőssége? — ijed fel a jámbor halandó. Petőfi jut az eszünkbe: „Nagy munkát vállal az magára, Ki most kezébe lantot vesz“.

Ma már egyik versét sem közölné a lap. De akkor — két hónapja — közölte.

De a halálhangulat, a magánkeservek kivetítése, önkotrás és öntúrkálás egyáltalán nem szűnt meg. Előttünk fekszik egy ugyancsak egészen fiatal, de ugyancsak jó formakészséggel rendelkező költő — A. S. — verse. A Tiszatájba szánta. Megejtően csiszolt, formás, szép, de — rossz vers. Magános fiatalember dala, aki közben „öreg fiú“-nak nevezte magát (jellemző jelző!). Húsz éves. Felülük az emberben az első kérdés: Miért magános és miért panaszkodik ma a húszéves ifjú?! Államostöndíj segíti az életét, munkáját, biztosítva van részére a kutatómunka, professzorai olyan támogatásban részesítik, amelyben a szocializmuson kívül sehol a világon nem részesült még diák, és nem is fog soha. Mi fáj hát mégis neki? Ez — sajnos — nem derül ki a továbbiak során sem. Ha csak nem azért: sínálja a „gondtalan vidámságot“, s ezt szembeállítja a „munka megfontolt gondjával“. Mi ez! Hát nálunk nem dicsőség dolgozni? A „megfontolt“ szó nem ment semmit, — bár — tudatosan vagy ösztönösen — szinte ijedten menteni igyekszik elszólását a költő, nem sok eredménnyel. Különbén a vers alapeszméje homályos. Arról akar — ezek után! — szólni, hogy ez országban: építkezünk? Vagy azt fájlalja mégis, hogy itt: dolgozni kell? Nem tudtam eldönteni.

De nemcsak az öncélú polgári irodalmasi szeretne tovább élni, hanem már jelentkeznek a kis ügyeskedők is. Elöttem egy másik fiatal költő — F. A. — verse a „*kispolgári pánik-költészet*“ új útját töri. Egészséges, jó eszmei-magja számára — láthatóan igen tudatosan és keresetten — torz formaeszközöket használ. Sántikál a vers, mankón biceg, kiagyaltan elrontott ritmus rémisztgeti az olvasót. A költő szóbeli védekezése ezt azzal magyarázta, hogy „ki akarja kerülni a jó verses polgári gyanúját“. — Ez pánik-költészet. Túlvédekezés fantomok ellen. Kívánatos ebből észretérni mielőbb, s tudomást venni végre arról, hogy az alkotó nem adagol, hogy benne egységben él a tartalom és a formaeszköz. Hogy mi, olvasók, szerkesztők, kritikusok esetleg utólag elemezzük, visszagombolyítjuk az alkotás folyamatát, más dolog. A költői tudatosság ne abban legyen tudatos, hogy a jó gyereket csecsemő korában elnyomoritja. Mert azért a tartalmában pártos, jó vers: formájában is jó!

*

Ne gondolja hát senki, hogy ezzel a nagyszerű őszi pártkritikával minden egyszeriben megjavult. Mutatják ezt a fentebb felsoroltak mint kiragadott példák, de többek között az is, hogy még ellenvetések is felbukkannak. A pesti vitázókkal, félig-beismerőkkel itt nem tudunk most foglalkozni, de felemlítjük, hogy november 20-án az Írószövetség szegedi csoportja vitaestjén Vajda László kitűnő előadásához való hozzászólók egyike — Domonits János — helytelen nézeteket hangoztatott, és szavaiból az öncélú irodalom védelme csendült ki.

*

Most aztán vessük fel mindnyájunk felelősségét.

A mi helyzetünket pesti író nehezen értheti meg; ezek bizony néha furcsák, suták, számukra ismeretlenek. Budapest sokak szemében még ma is az álmok álma. Budapest a gyűjtőhely. Ki az Írószövetségben; ki a Fiatal Írók Munkaközösségében, a folyóiratoknál, lektorátusokban, a rádiónál, heti- és napilapoknál, színházaknál stb. kíván elhelyezkedni, és sokszor el is helyezkedik. Ezek a helyek csak úgy vonzzák magukhoz a fiatalokat. László Ibolya, Takács Tibor, Békés Virág, Bózó László, Diószegi András a mi kaptárunkból szállott ki másfél év alatt. Ugródeszka vagyunk. A mezőről, üzemből, faluról jön a fiatal, 2—4 évre megakad egyetemi városunkban, dédelgetjük, neveljük, segítjük, lapot adunk szárnypróbálgatásai alá, azután elrepül és itthagya minket. (Hogy elmegy, nem panasz részünkről, mert ez a ter-

mészetes. Csak éppen regisztráljuk, mert pesti író társaink, a szerkesztők nem élnek efféle gondban) Csak az „öregék” maradnak. Most éppen — *maradnak*. De hiteles történetünkhöz tartozik, hogy 1948—49. táján nem is tehetség, de mindenestre: titánok tüzet okádvá tisztogatták meg a Tiszatájat a „betokosodott profoktól”. (Ekkor vált ki s állt oldalát Sötér István, Baróti Dezső és Halász Előd az avangárdista viharok elől. Persze az akkori kis titánokból nem lett semmi, szétfújta őket a szél.) A régiek közül akkor csak Ertsey Péter, Erdődy József és Seres József maradt, s hozzá e sorok írója. — mint újsütetű szegedi. De új fiatalok jöttek (Lódi Ferenc, Takács Tibor, Békés Virág, Szokolay Károly, Pákolicz István — mint „levelező-tag” —, Király József, Forgács István, Bozó László, Diószegi András, Kékesdi Gyula, László Ibolya, Koncz Antal, Ozsváth Béla, a csabai Új Rezső és Dér Endre.) Tizenhét fiatal 1950—51. között! Ez termékeny idő volt, hosszú vitaestekkel, egyre javuló versekkel, novellákkal, tanulmányokkal, kritikákkal. E kollektív igényelte és hasznosan kamatoztatta az öregek szívesen átadott tapasztalatait. Ebből a Tiszatáj számára jó anyag született. (Ezidőtájt alakultunk az Írószövetség szegedi csoportjává.) — Aztán jött a tavaszi szél, végeztek az egyetemisták és szétfújta a felserdülteket. Tizenhetük közül 1952-re maradt *három!* (Lódi, Kékesdi és még egy kicsit a nagybeteg Dér. A többi csaknem valamennyi elhagyta Szegedet, s ezzel együtt a Tiszatájat is. (Node a folyó új vizet hoz. Jöttek is.) Kiss Lajos, Varsányi, Süle Sándor, Tóth Béla, Marsi Gyula, Kövesdy Lajos, Petrovác István stb. A *satöbbi* olyan neveket is takar, akiket karriervágy hozott közénk. Ezekről kár volna szót ejteni. (Közben hazajött lakni az azóta Sztálin-díjjal kitüntetett Nagy Sándor is.

Jöttek tehát az újak, de valahogy mégsem ment a dolog. Akinék a művét azonnal nem közöltük, sértődötten vonult el erdeje sűrűjébe, ahonnan — váratlanul — nagy ünnepeken meg-megjelenik, mint távoli vendég. (Kiss Lajos, Süle Sándor, Tóth Béla, Farkas András, Pap Zoltán.) Kövesdy Lajos éppen vélt írói képességei miatt jutott tanulási lehetőséghez: s egy év óta bizony hallgat. Talán még Varsányi Péterről és Petrovác Istvánról lehet elmondani, hogy szeret írni. Fejlődik is mindkettő.

Nemrég Pestről „kaptunk” néhány fiatalt. Most mintha megfordult volna az 1948-as helyzet: újabban mi, öregek védjük a fiatalokkal szemben pártos irodalmunkat az öncélú kísérletektől.

Mindezek ellenére négy éve klikkszemlémről beszélni nálunk nem lehet, klikkharok egy pillanatra sem darabolják sorainkat. Az újra aktív Kékesdi, a néha ráérő Nagy Sándor, Lódi, Somfai — vagyis az úgynevezett öregek védik mégis ma a legújabbakkal szemben pártunk irodalompolitikáját az öncélúság felé hajló egészen fiatalokkal szemben. Az Új Hang jut az ember eszébe! A kérdés tehát igen sokgú. bonyolult. De egy bizonyos: a szegedi irodalmi életnek győztesen kell kikerülnie ebből a harcból a nagy őszi „iránymutatás” fáklyájánál. Ehhez az is kell, hogy minden tagunk szívósbabban és lelkesebben tanuljon, dolgozzon, figyelje, tanulmányozza az életet. A szegedi „céhbeliek” — egyetemi, főiskolai tanárok — támogassanak bennünket. Az Írószövetség központja pedig nézze körül, s hatóerejével teremtsen olyan lehetőséget, hogy tehetséges tagjai foglalkozhassanak az irodalommal is.

A Központi Iroda vitája eszméltet hát minket, kicsiny vidékieket is. S mi fülelünk tanulni vágyón, szomjasan. Mert a mi olvasóinknak — gépek mellett, traktoron, irodában, iskolában dolgozó, építő magyaroknak — jó műveket szeretnénk a Tiszatáj hasábjain átnyújtani. Hiszen a szó, az irodalom: fegyver. A mi fegyverünk itt-ott még rozsdás. Jöjjön az olvasó, és segítse fényesíteni, élesíteni! Kérjük az olvasót, írja meg kritikáját. Úgy várjuk a dolgozók leveleit, mint a zsenge vetés a tavaszi esőt.

De kérjük erre a pesti folyóiratokat is és az Irodalmi Ujságot. *Miért* vagyunk mostohafiai? A Tiszatájról sosem írnak? Mintha nem is volnánk! Ha az Írószövetség elnöke, főtítkára vagy más funkcionárius szól a magyar folyóiratokról, mi mindig kimaradunk. Véletlen ez? Tessék tudomást venni arról, hogy a déli vidéken hatodik éve él egy folyóirat, amely az új magyar életért harcol, sokszor nagyon mostoha viszonyok között. Eberen őrzi sorai tisztaságát, a proletárdiktatúrát szolgálja. Tehát *fegyver* a Titó-Jugoszlávia-társaságában! Erre tessék gondolni! Igényeljük a kritikát, s meg is köszönjük. És majd mi is élünk vele.

Somfai László.